

Tematická zpráva

Výuka soudobých dějin na 2. stupni základních škol a na středních školách

Obsah

1	Úvod	3
2	Zaměření inspekční činnosti	3
3	Výuka dějepisu	3
3.1	Výuka dějepisu z pohledu ředitelů škol.....	4
3.2	Výuka dějepisu z pohledu učitelů.....	6
3.3	Výuka dějepisu z pohledu žáků.....	7
4	Výuka soudobých dějin	8
4.1	Výuka soudobých dějin z pohledu ředitelů škol.....	8
4.2	Výuka soudobých dějin z pohledu učitelů.....	9
4.2.1	Cíle výuky soudobých dějin.....	9
4.2.2	Materiály, metody a formy používané ve výuce soudobých dějin.....	10
4.2.3	Další vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP) v oblasti výuky soudobých dějin.....	15
4.2.4	Projektová a tematická výuka.....	17
4.2.5	Údaje o učitelích.....	19
4.3	Výuka soudobých dějin z pohledu žáků.....	20
4.4	Výuka soudobých dějin v hospitovaných hodinách.....	24
5	Závěr	24
6	Doporučení	26

1 Úvod

Česká školní inspekce (dále „ČŠI“) předkládá tematickou zprávu s výsledky inspekční činnosti zaměřené na výuku soudobých dějin na 2. stupni základních škol a na středních školách. Inspekční činnost byla realizována podle § 174 odst. 2 písm. a) a d) zákona č 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Tematická inspekční činnost se skládala ze dvou částí – z inspekčního elektronického zjišťování a z prezenční inspekční činnosti ve vybraných školách. Do inspekčního elektronického zjišťování, které bylo provedeno v termínu od 26. ledna do 12. února 2016 v podobě on-line elektronického dotazníku pro ředitele škol, bylo zapojeno 971 základních škol a 309 středních škol, tedy přibližně čtvrtina subjektů daného stupně zapsaných do školského rejstříku. Prezenční inspekční činnost byla realizována od 2. listopadu 2015 do 29. února 2016 v 69 základních školách a ve 28 středních školách (11 gymnázií, 12 středních odborných škol a 5 středních škol s obory gymnázia i odbornými obory), kde inspekční pracovníci zjišťovali a hodnotili stav výuky soudobých dějin. V rámci vlastní inspekční činnosti byly vedle hospitací využity také dotazníky pro vyučující dějepisu (celkem 148 pedagogů, z nichž 91 působilo na základních a 57 na středních školách) a dotazníky pro žáky 9. ročníků základních škol a 2. a 3. ročníků středních škol (celkem 3 381 žáků, z toho 2 233 žáků základních škol a 1 148 žáků středních škol).

2 Zaměření inspekční činnosti

V rámci inspekční činnosti Česká školní inspekce hodnotila stav výuky soudobých dějin (dějin po roce 1945) na základních a středních školách, zjišťovala, jaké jsou cíle výuky dějepisu a soudobých dějin z pohledu ředitelů a učitelů, jaké výukové metody a formy jsou při výuce soudobých dějin využívány, jaké učební pomůcky a materiály učitelé využívají a kdo je jejich tvůrcem. Pozornost byla zaměřena také na počet vyučovacích hodin věnovaných soudobým dějinám a na historické období či konkrétní rok, ke kterému učitelé ve výuce soudobých dějin dospějí na konci výuky dějepisu. Dále bylo u učitelů dějepisu zjišťováno, do jakých jiných předmětů nebo vzdělávacích oblastí kromě dějepisu jsou témata soudobých dějin zařazována, jaké typy programů dalšího vzdělávání zaměřených na soudobé dějiny učitelé dějepisu absolvovali a jakou podobu dalšího vzdělávání by tito pedagogové preferovali. Rovněž bylo zjišťováno, v jaké míře využívají učitelé dějepisu projektovou výuku, případně kdo je organizátorem těchto projektů, neorganizují-li je sami učitelé. Kromě hospitací se Česká školní inspekce při prezenční inspekční činnosti zaměřila zejména na rozhovory s učiteli dějepisu a na zjišťování informací souvisejících s daným tématem u žáků zmíněných ročníků základních a středních škol. Žákovský dotazník byl zaměřen na zjišťování oblíbených období dějin a oblíbených témat z československých a světových dějin 20. století, na prostor věnovaný soudobým dějinám ve výuce, na metody a formy, které by podle názoru žáků zkvalitnily výuku témat soudobých dějin, a na zjištění toho, v jakých jiných předmětech než v dějepisu jsou žáci se soudobými dějinami seznamováni.

3 Výuka dějepisu

Výuka dějepisu a zejména soudobých dějin na základních a středních školách je velmi důležitou součástí vzdělávání žáků. V rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání je výuka dějin součástí vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Vzdělávací obor Dějepis přináší základní a konkrétní poznatky o konání člověka v minulosti. Jeho hlavním posláním je kultivace

historického vědomí jedince a uchování kontinuity historické paměti, především ve smyslu předávání historické zkušenosti. Důležité je zejména poznávání dějů, skutků a jevů, které zásadním způsobem ovlivnily vývoj společnosti a promítly se do obrazu naší současnosti. Důraz je kladen především na dějiny 19. a 20. století, kde leží kořeny většiny současných společenských jevů. Významně je uplatňován důraz na základní hodnoty evropské civilizace. Podstatné je rozvíjet takové časové a prostorové představy i empatie, které umožňují žákům lépe proniknout k pochopení historických jevů a dějů. Žáci jsou vedeni k poznání, že historie není jen uzavřenou minulostí ani shlukem faktů a definitivních závěrů, ale je kladením otázek, jimiž se současnost prostřednictvím minulosti ptá po svém vlastním charakteru a své možné budoucnosti. Obecné historické problémy jsou konkretizovány prostřednictvím zařazování dějin regionu i dějin místních.¹

V rámcovém vzdělávacím programu pro gymnázia je vzdělávací obor Dějepis rovněž součástí vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Vzdělávací oblast využívá společenskovední poznatky získané v základním vzdělávání, rozvíjí je a učí žáky zpracovávat je v širším myšlenkovém systému. Oblast přispívá k utváření historického vědomí, k uchování kontinuity tradičních hodnot naší civilizace a k občanskému vzdělávání mládeže.²

V rámcových vzdělávacích programech pro maturitní obory odborného vzdělávání je dějepisné učivo součástí vzdělávací oblasti Společenskovední vzdělávání. Dějepis je v maturitních oborech odborného vzdělávání vyučován jako samostatný předmět. U učebních oborů ve vzdělávací oblasti Společenskovední vzdělávání dějepisné učivo téměř vůbec není (pouze v části Česká republika, Evropa a svět je probírána problematika současného světa, globální problémy a evropská integrace). Obecným cílem společenskovedního vzdělávání v odborném školství je připravit žáky na aktivní a odpovědný život v demokratické společnosti. Společenskovední vzdělávání kultivuje historické vědomí žáků (především v dějinách 20. století), a tím je učí hlouběji rozumět jejich současnosti, učí je uvědomovat si vlastní identitu, kriticky myslet, nenechat se manipulovat a co nejvíce porozumět světu, v němž žijí.³

3.1 Výuka dějepisu z pohledu ředitelů škol

Česká školní inspekce od ředitelů škol zjišťovala, jaké jsou podle nich cíle dějepisného vyučování a do jaké míry jsou tyto cíle pro ředitele školy důležité. Dále ředitelé odpovídali na to, zda posilují výuku dějepisu z disponibilních hodin, kolik mají vyučujících dějepisu a kolik z nich je aprobovaných. Zjišťována byla také funkčnost předmětové komise učitelů dějepisu či společenskovedních předmětů. Názory ředitelů jednotlivých druhů a typů škol se prakticky nelišily, proto nejsou v tabulce odlišeny. Největší rozdíly jsou pak popsány v textu.

Tabulka č. 1 Cíle dějepisného vyučování – podíl ředitelů (v %)

Cíle	Prioritní	Důležité	Méně důležité	Nedůležité
Znát fakta o české a světové historii	24,2	70,5	5,2	0,1
Oddělovat výklad historie od propagandy a mýtů	36,9	57,7	5,2	0,2
Vést žáky k hrdosti na svou vlast	42,6	53,2	4,2	0,0
Podporovat dovednosti zaměřené na obhajobu vlastního názoru žáků a vedení dialogu pomocí argumentovaných úsudků	35,2	60,3	4,4	0,1

¹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Národní ústav pro vzdělávání, Praha 2016.

² Rámcový vzdělávací program pro gymnázia, Výzkumný ústav pedagogický, Praha 2007.

³ Rámcové vzdělávací programy pro obory odborného vzdělávání.

Cíle	Prioritní	Důležité	Méně důležité	Nedůležité
Rozvíjet schopnosti a dovednosti žáků přiměřeně jejich věku a pracovat se zdroji historického poznání (s historickými prameny)	23,4	66,8	9,9	0,0
Pochopit instituce a stav současného světa	22,0	66,6	11,3	0,1
Porozumět relativitě hodnocení historických událostí	13,2	68,3	18,2	0,2
Utvářet historické vědomí a historickou kulturu žáků	28,6	65,4	5,9	0,1

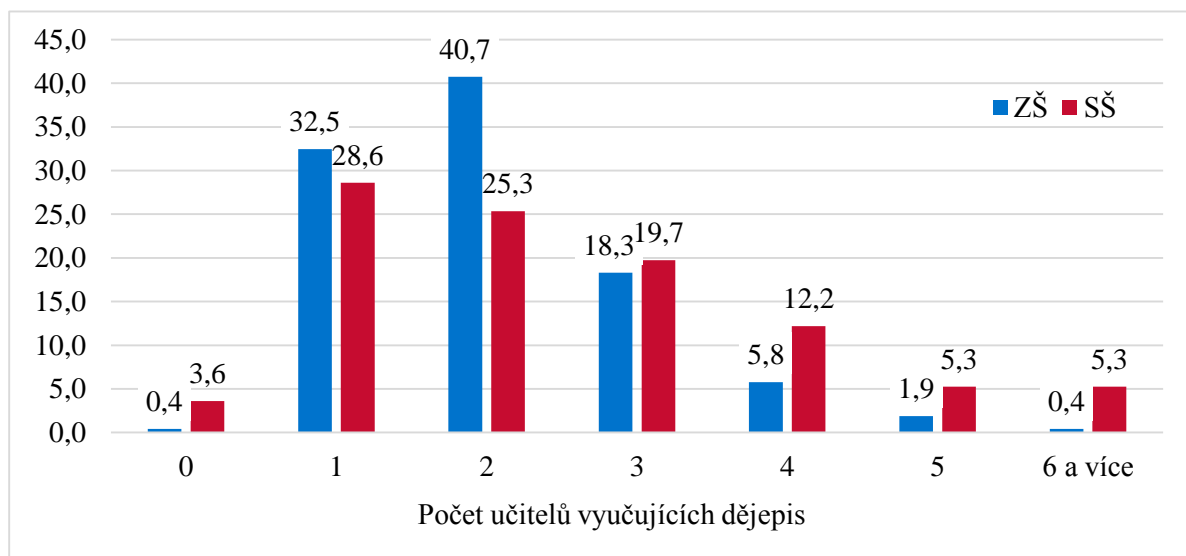
Podle ředitelů škol patří mezi nejčastější cíle dějepisného vyučování vést žáky k hrdosti na svou vlast, podporovat dovednosti zaměřené na obhajobu vlastního názoru žáků a vedení dialogu pomocí argumentovaných úsudků, znát fakta o české a světové historii, oddělovat výklad historie od propagandy a mýtů a utvářet historické vědomí a historickou kulturu žáků. Menší důležitost přikládají ředitelé cílům sledujícím porozumění relativitě hodnocení historických událostí a pochopení instituce a stavu současného světa. Tyto dva cíle považují za důležitější častěji ředitelé středních škol než základních, což souvisí s rozvojem osobností žáků ve středních školách.

Necelá třetina základních a středních škol využívá možnost posílení výuky dějepisu formou disponibilních hodin.

Pro kvalitní výuku dějepisu je nezbytné, aby co největší podíl vyučujících měl aprobaci na dějepis, tj. aby vyučující absolvovali vysokoškolský obor studia učitelství se zaměřením na dějepis (případně odbornou historii s doplněním pedagogického studia). V míře aprobovaných učitelů pro výuku dějepisu byl zaznamenán rozdíl mezi základními a středními školami. Zatímco ve středních školách aprobovanost činila 89 %, v základních školách pouze 72,3 %.

V průměru působí na základních školách 2 učitelé dějepisu. Střední školy, které mají zpravidla více žáků než základní školy, mají průměrně 2,5 učitele dějepisu. Počty učitelů vyučujících dějepis zobrazuje následující graf.

Graf č. 1 Počet učitelů vyučujících dějepis – podíl základních a středních škol (v %)

V základních školách vyučuje dějepis nejčastěji jeden nebo dva učitelé. Žádní učitelé dějepisu nejsou v 0,4 % základních škol a 3,6 % středních škol, což je způsobeno zejména tím, že předmět dějepis je integrován do širšího společenskovedního předmětu (např. dle RVP pro obory středního odborného vzdělávání – Společenskovední vzdělávání, Občanský vzdělávací základ apod.).

Ve většině základních a středních škol, v nichž byla provedena prezenční inspekční činnost, zasedají učitelé dějepisu společně s dalšími učiteli společenskovedních předmětů v předmětové komisi. Činnost komise byla téměř ve všech školách hodnocena jako funkční. Komise učitelů dějepisu/společenskovedních předmětů není zřízena v 30,4 % základních škol a v 14,3 % středních škol, nejčastěji z důvodu nízkého počtu učitelů dějepisu/společenskovedních předmětů. V takovém případě jsou učitelé dějepisu/společenskovedních předmětů zpravidla součástí jiných předmětových komisí, např. českého jazyka a literatury.

3.2 Výuka dějepisu z pohledu učitelů

Podobně jako u ředitelů škol, i u učitelů Česká školní inspekce zjišťovala, jaké cíle dějepisného vyučování jsou podle nich více či méně důležité. Cílem výuky by mělo být dosažení očekávaných výstupů v předmětu dějepis, ve kterém žák získává dějepisnou odbornost, a utváření klíčových kompetencí prostřednictvím vhodných vyučovacích metod.

Tabulka č. 2 Cíle dějepisného vyučování – podíl učitelů (v %)

Cíle	Prioritní	Důležité	Méně důležité	Nedůležité
Znát fakta o české a světové historii	20,9	68,9	10,1	0,0
Oddělovat výklad historie od propagandy a mýtů	43,4	52,4	4,1	0,0
Vést žáky k hrdosti na Českou republiku	34,2	55,5	10,3	0,0
Podporovat dovednosti zaměřené na obhajobu vlastního názoru žáků a vedení dialogu pomocí argumentovaných úsudků	44,2	51,7	4,1	0,0
Rozvíjet schopnosti a dovednosti žáků přiměřeně jejich věku pracovat se zdroji historického poznání (s historickými prameny)	30,1	58,2	11,6	0,0
Pochopit instituce a stav současného světa	35,4	55,8	8,2	0,7
Porozumět relativitě hodnocení historických událostí	19,2	66,4	14,4	0,0
Utvářet historické vědomí a historickou kulturu žáků	41,5	54,4	4,1	0,0
Naučit se vyhledávat, zpracovávat a vyhodnocovat informace	49,0	48,3	2,7	0,0

Podle zjištění České školní inspekce patří mezi nejčastější cíle učitelů dějepisu při dějepisném vyučování naučit žáky vyhledávat, zpracovávat a vyhodnocovat informace, podporovat dovednosti zaměřené na obhajobu vlastního názoru žáků a vést dialog pomocí argumentovaných úsudků, oddělovat výklad historie od propagandy a mýtů a utvářet historické vědomí a historickou kulturu žáků.

Z analýz odpovědí učitelů základních a středních škol vyplývá, že učitelé základních škol ve větší míře považují za důležitější cíl vést žáky k hrdosti na Českou republiku, rozvíjet schopnosti a dovednosti žáků přiměřeně jejich věku a pracovat se zdroji historického poznání. Naopak středoškolské učitelé přisuzují větší důležitost porozumění relativitě hodnocení historických událostí a pochopení institucí a stavu současného světa.

Rozdíly v míře důležitosti cílů dějepisného vyučování byly zaznamenány také mezi řediteli a učiteli. Ředitelé častěji označili za prioritní nebo důležitý cíl vést žáky k hrdosti na Českou republiku a znát fakta o české a světové historii, na druhé straně učitelé považují častěji než ředitelé škol za důležitější porozumění relativitě hodnocení historických událostí. Zde je do určité míry patrný rozdílný pohled učitelů a ředitelů, kdy ředitelé zdůrazňují faktografii a občanský postoj žáků, zatímco učitelé kladou větší důraz na chápání a kritické hodnocení dějin.

3.3 Výuka dějepisu z pohledu žáků

Prostřednictvím dotazníku pro žáky Česká školní inspekce kromě pohledu na soudobé dějiny zjišťovala také pohled žáků na dějiny jako celek. Žáci odpovídali na to, která období dějin je nejvíce zajímavá, co se při výuce dějin naučili a zda prostor věnovaný výuce dějin mezi ostatními předměty považují za dostatečný.

Tabulka č. 3 Nejvíce zajímavá období dějin – podíl žáků (v %)

Období	9. ročník ZŠ	2. a 3. ročník SŠ
nejstarší období (např. pravěk) až po středověk (období do 6. století)	26,5	29,7
období od středověku (přibližně 6.–15. století) až do vypuknutí 1. světové války (1914)	20,8	23,4
období od první světové války do konce druhé světové války (1914–1945)	57,8	50,9
období od konce druhé světové války (1945) přes dobu socialismu až po sametovou revoluci (1989)	31,8	37,9
žádné	4,8	4,8

Pro žáky 9. ročníku základních škol (dále i „žáci základních škol“) i žáky 2. a 3. ročníku středních škol (dále i „žáci středních škol“) je nejzajímavějším obdobím dějin doba od první světové války do konce druhé světové války následovaná obdobím po konci 2. světové války až po pád východoevropských socialistických režimů v roce 1989 a 1990. Je tedy evidentní, že žáci v základních školách pokládají častěji za zajímavou první polovinu 20. století, zatímco středoškolští žáci posouvají svůj zájem ve větší míře do 2. poloviny 20. století.

Tabulka č. 4 Při výuce dějin ve škole se žáci naučili zejména – podíl žáků (v %)

Při výuce dějin ve škole se naučil/a zejména	9. ročník ZŠ	2. a 3. ročník SŠ
fakta o české a světové historii	70,2	67,6
rozlišovat fakta od mýtů a propagandy	13,8	15,4
být hrdý na svou vlast	18,3	11,6
obhajovat vlastní názor	25,1	23,0
vést dialog s pomocí věcných argumentů	10,1	12,5
pochopit současnou situaci ve světě	36,8	40,8
pracovat v projektech zaměřených na historii	14,9	12,9

Žáci ze základních i středních škol se shodují, že při výuce dějin ve škole se naučili především fakta o české a světové historii, což ovšem podle názoru učitelů není prioritním cílem dějepisného vyučování. Názory žáků a učitelů se tedy v této části nepotkávají. V nejmenší míře si žáci podle jejich názoru osvojili schopnost vést dialog s pomocí věcných argumentů. Odpovědi žáků základních a středních škol se nijak výrazně nelišily, pouze žáci základních škol si dle jejich přesvědčení ve větší míře osvojili schopnost být hrdí na svou vlast, což je s ohledem

na nižší věk žáků základních škol a nižší míru jejich společenské vyspělosti ne zcela očekávatelné zjištění.

Tabulka č. 5 **Prostor věnovaný výuce dějin mezi ostatními předměty či tématy – podíl žáků (v %)**

Prostor	9. ročník ZŠ	2. a 3. ročník SŠ
příliš velký	4,2	3,7
přiměřený	89,2	83,3
nedostatečný	6,7	13,0

Žáci také měli zhodnotit, zda prostor věnovaný výuce dějin ve škole je mezi ostatními předměty či tématy dle jejich názoru přiměřený. Výrazná většina žáků považuje prostor určený výuce dějin za dostatečný. Na nedostatečný prostor pro výuku dějin upozorňují častěji středoškolští žáci oproti žákům ze základních škol, což může souviset také s nižším počtem hodin dějepisu v učebních plánech některých oborů středních odborných škol. Naprostá menšina žáků si naopak myslí, že prostor věnovaný dějinám je zbytečně velký.

4 Výuka soudobých dějin

Soudobé dějiny mají ve výuce dějepisu na 2. stupni základních škol a na středních školách nezastupitelné místo. Vymezení soudobých dějin může být obtížné a neexistuje pevný rok, u kterého můžeme s jistotou tvrdit, že jde o začátek soudobých dějin. Nejčastěji je za jejich počátek považován rok 1945, kdy skončila druhá světová válka. Tento rok se sice promítá v některých otázkách dotazníku pro žáka, nicméně pro pochopení dějinných procesů je nutné znát dějiny „krátkého“ 20. století.⁴ Podobně nesnadné je určit konec soudobých dějin, případně období či rok, ke kterému by se mělo v dějepisné výuce dospět. Podle platných rámcových vzdělávacích programů by totiž měly být zmíněny ve výuce i aktuální problémy současného světa.

Aktuálnost soudobých dějin umožňuje využívat vedle běžných vyučovacích metod a forem také specifické aktivizační metody, řízenou skupinovou výuku, exkurze, besedy s pamětníky apod., a to nejen v rámci vlastních hodin dějepisu, ale i v rámci projektové výuky společně s příbuznými předměty. Naopak určitou překážkou při výuce soudobých dějin je malý časový odstup od vyučované látky, nejednotné postoje ostatních učitelů a ne zcela jednotné postoje veřejnosti k nedávné minulosti.

4.1 Výuka soudobých dějin z pohledu ředitelů škol

V rámci inspekční činnosti hodnotili ředitelé škol ze svého pohledu situaci ve výuce soudobých dějin v základních a středních školách. Dále se vyjadřovali k tomu, jakou pozici by soudobé dějiny ve školním vzdělávání podle jejich názoru měly mít a jakými způsoby by se měly vyučovat.

⁴ Historiky je 20. století označováno za krátké (od sarajevského atentátu a vypuknutí první světové války do rozpadu Sovětského svazu a konce komunistických režimů ve střední a východní Evropě).

Tabulka č. 6 Do jaké míry odpovídají dané výroky situaci ve výuce soudobých dějin ve Vaší škole? – podíl ředitelů (v %)

Výroky	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne
Soudobé dějiny jsou na naší škole prioritou školního vzdělávání.	12,8	57,0	28,3	1,9
Prostor věnovaný v našem ŠVP soudobým dějinám pro výuku dějepisu je dostatečný.	30,2	59,4	9,5	0,9
Materiálně technické zabezpečení výuky soudobých dějin je na naší škole dobré.	30,5	60,7	8,7	0,1
Personální podmínky pro výuku soudobých dějin jsou na naší škole dobré.	57,8	36,1	5,7	0,5
Na naší škole se soudobé dějiny probírají i v jiných předmětech.	34,4	52,6	12,2	0,8
Na naší škole probíhají dlouhodobé projekty zaměřené na soudobé dějiny.	11,0	22,6	53,4	13,0

Z činností mapujících situaci ve výuce soudobých dějin na školách vyplývá, že nejlépe hodnotí ředitelé personální podmínky pro výuku soudobých dějin. V menší míře pokládají ředitelé soudobé dějiny za prioritu školního vzdělávání.

Rozdíly mezi pohledem ředitelů základních a středních škol je pak možné spatřovat v tom, zda jsou soudobé dějiny v rámci vzdělávání na daném druhu školy prioritou a zda je ve školním vzdělávacím programu věnován soudobým dějinám dostatečný prostor. V obou případech je situace lepší v základních školách, minimálně tedy z pohledu ředitelů těchto škol.

Tabulka č. 7 Míra souhlasu s výroky o soudobých dějinách – podíl ředitelů (v %)

Výroky	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
Soudobé dějiny mají být prioritou školního vzdělávání.	21,2	59,6	18,0	1,2
Soudobé dějiny patří k tématům, která je třeba probírat mezipředmětově – ve spolupráci učitelů různých předmětů.	49,0	47,8	3,2	0,0
Soudobé dějiny patří k tématům, která je třeba probírat prostřednictvím dlouhodobých projektů.	7,1	51,3	39,9	1,7

Preference způsobu výuky prezentovaná řediteli škol potvrzuje, že ředitelé vnímají téma soudobých dějin jako komplexní, přesahující hranice a možnosti jednoho předmětu.

4.2 Výuka soudobých dějin z pohledu učitelů

Učitelé dějepisu měli v rámci inspekční činnosti zhodnotit cíle výuky soudobých dějin a zjišťovány byly také výukové materiály, metody a formy používané při výuce soudobých dějin. Česká školní inspekce zjišťovala, zda učitelé zařazují v rámci soudobých dějin projektovou výuku a zda jsou soudobé dějiny vyučovány i v jiných předmětech. Rovněž byla zjišťována míra zapojení učitelů do dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

4.2.1 Cíle výuky soudobých dějin

Vyučující dějepisu měli (podobně jako ředitelé) v rámci inspekční činnosti zhodnotit současný stav ve výuce soudobých dějin v základních a středních školách.

Tabulka č. 8 Do jaké míry odpovídají dané výroky situaci ve výuce soudobých dějin ve Vaší škole? – podíl učitelů (v %)

Výroky	Rozhodně ano	Spíše ano	Spíše ne	Rozhodně ne
Soudobé dějiny jsou prioritou dějepisného vzdělávání.	26,9	54,5	15,2	3,4
Prostor věnovaný v našem ŠVP soudobým dějinám je dostatečný.	40,4	44,5	13,0	2,1
Materiálně technické zabezpečení výuky soudobých dějin je na naší škole dobré.	46,5	47,2	5,6	0,7
Personální podmínky pro výuku soudobých dějin jsou na naší škole dobré.	65,0	32,2	2,8	0,0
Soudobé dějiny patří k tématům, která je třeba probírat i v jiných předmětech – ve spolupráci učitelů různých předmětů.	69,2	29,5	0,7	0,7
Soudobé dějiny patří k tématům, která je třeba probírat prostřednictvím dlouhodobých projektů.	13,1	53,8	31,0	2,1
Soudobé dějiny by se měly vyučovat více, a to i na úkor starších období.	24,5	39,2	30,8	5,6
Ve výuce soudobých dějin by se měl klást větší důraz na evropské nebo světové dějiny.	7,6	45,1	44,4	2,8

Téměř všichni učitelé vnímají, že soudobé dějiny patří k tématům, která je třeba probírat i v jiných předmětech a využívat spolupráci s učiteli jiných předmětů.

Mezi odpověďmi učitelů základních a středních škol byly nejvíce patrné rozdíly v hodnocení toho, zda by se měly soudobé dějiny vyučovat více (i na úkor starších období) a zda jsou soudobé dějiny prioritou dějepisného vzdělávání. Větší časový prostor pro soudobé dějiny by uvítali spíše učitelé středních škol, kteří také častěji než jejich kolegové v základních školách hodnotí soudobé dějiny jako prioritu dějepisného vyučování.

Při pohledu na výpovědi učitelů lze poukázat na pochopitelný fakt, kterým je detailnější znalost způsobů výuky soudobých dějin, než je tomu u ředitelů škol. Učitelé výrazně častěji než ředitelé tvrdili, že ve škole probíhají dlouhodobé projekty zaměřené na soudobé dějiny. Učitelé také ve větší míře než ředitelé škol zmiňovali, že se soudobé dějiny probírají i v jiných předmětech.

4.2.2 Materiály, metody a formy používané ve výuce soudobých dějin

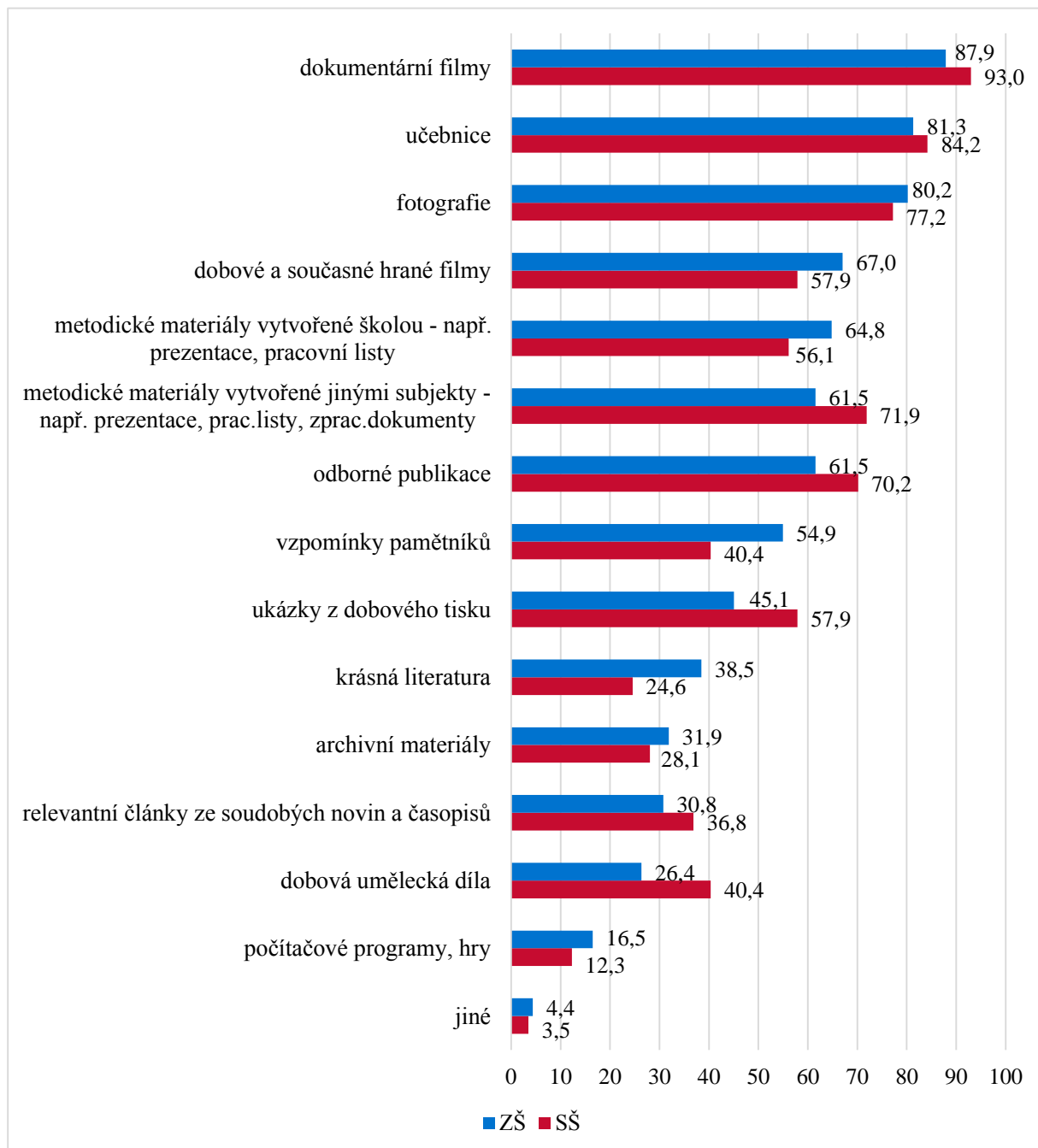
Česká školní inspekce také zjišťovala, jaké výukové materiály učitelé vyučující dějepis při výuce soudobých dějin používají, jaké využívají metody a formy ve výuce, kolik vyučovacích hodin věnují výuce soudobých dějin a k jakému dějinnému období (případně konkrétnímu roku) dospějí v závěrečném ročníku vzdělávání v předmětu dějepis.

Tabulka č. 9 Využití vhodných materiálů a pomůcek k výuce soudobých dějin – podíl škol (v %)

Využití vhodných materiálů a pomůcek	ZŠ	SŠ
ano, pravidelné využití	71,0	71,4
ano, občasné využití	29,0	28,6
ne, nejsou využívány	0,0	0,0

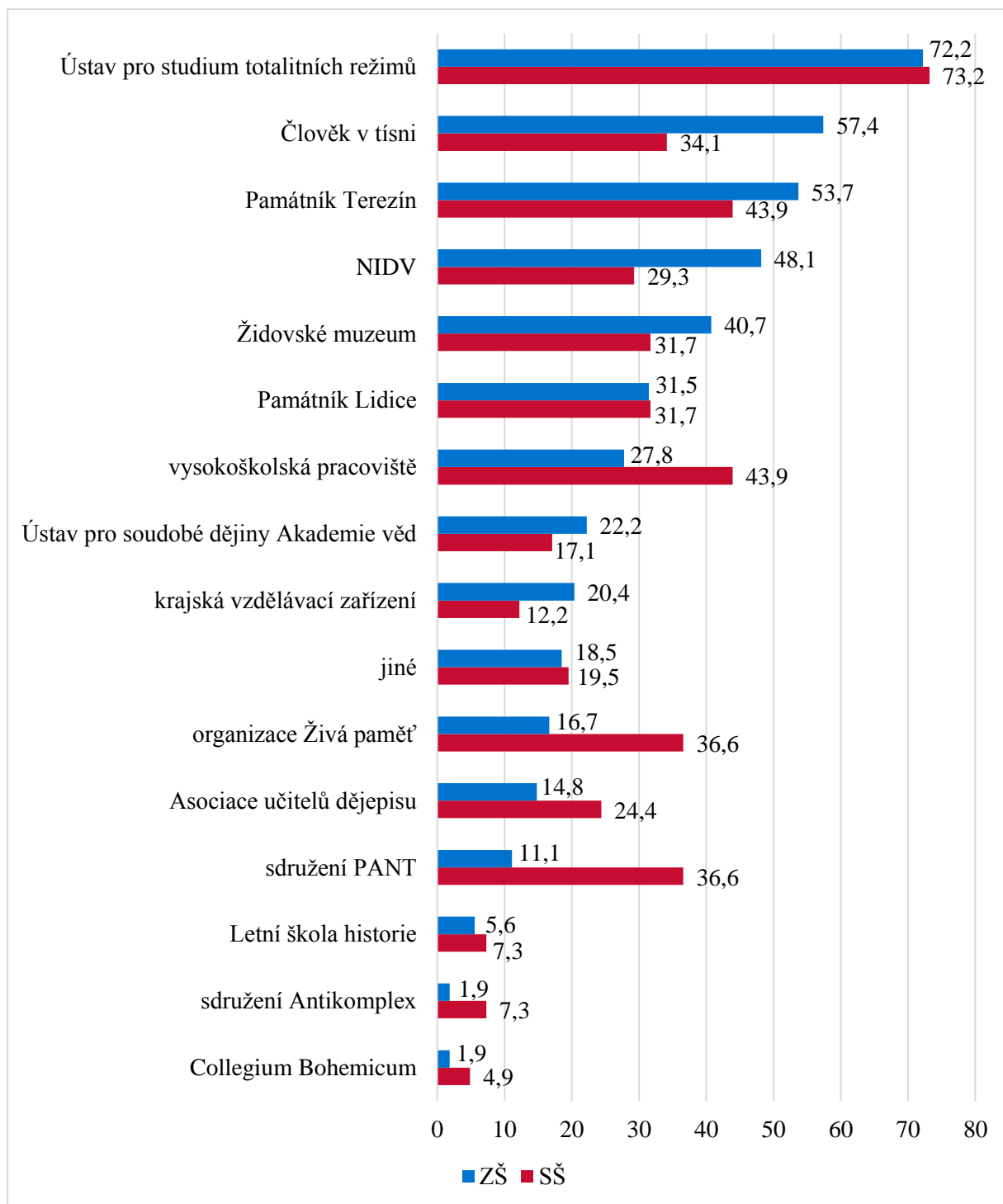
Ve všech školách byly k výuce soudobých dějin využívány vhodné materiály a pomůcky. Necelé tři čtvrtiny základních a středních škol používají tyto materiály a pomůcky pravidelně, v ostatních školách jsou využívány jen občas.

Graf č. 2 Využívané materiály při výuce soudobých dějin – podíl učitelů (v %)

Učitelé dějepisu využívají při výuce soudobých dějin široké spektrum materiálů, přičemž nejčastěji jde o dokumentární filmy, učebnice nejrůznějších nakladatelství a fotografie. V základních školách jsou častěji využívány vlastní metodické materiály, ve středních školách je naopak častější využití metodických materiálů od jiných subjektů. Práci s odbornými historickými publikacemi a ukázky z dobového tisku začleňují do výuky ve větší míře středoškolští učitelé. Naopak vzpomínky pamětníků jsou častěji součástí výuky v základních školách. Nejméně pak školy pracují s různými počítačovými programy či hrami.

Graf č. 3 Využívané výukové materiály z produkce následujících institucí – podíl učitelů (v %)

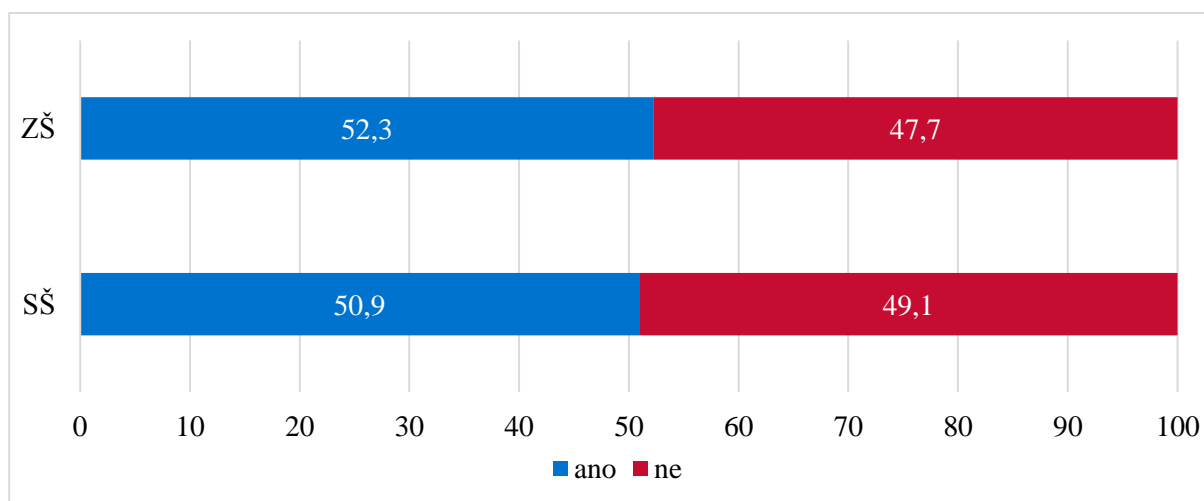
Učitelé vyučující soudobé dějiny mohou využívat výukové materiály z produkce mnoha institucí a organizací. V největší míře využívají učitelé základních i středních škol výukové materiály z Ústavu pro studium totalitních režimů, velké množství škol pracuje také s materiály vytvořené společností Člověk v tísni. Zajímavé je, že materiály z produkce Asociace učitelů dějepisu při výuce využívá jen asi čtvrtina učitelů středních škol a necelých 15 % učitelů základních škol.

Tabulka č. 10 Využívané metody a formy při výuce soudobých dějin – podíl učitelů (v %)

Metody a formy	ZŠ	SŠ
metody výkladu, vysvětlování apod.	92,1	98,2
aktivizující výukové metody: metody heuristické (objevování), řešení problému, metody situační a inscenační, hraní úloh, didaktické hry	51,7	41,1
skupinová a kooperativní výuka (žáci pracují déle než deset minut samostatně ve skupinách)	55,1	55,4
projektová, tematická výuka	36,0	32,1
řízená diskuze (po dobu delší než deset minut třída diskutuje o látce)	57,3	67,9
samostatná práce žáků (žáci pracují déle než deset minut na samostatném úkolu)	62,9	55,4
vycházky, exkurze, besedy	51,7	53,6
domácí úlohy, úlohy pro samostatnou práci mimo výuku	18,0	25,0
zkoušení, testování (déle než deset minut zkoušení po jednom žákovi ve třídě, žáci píší hromadně test)	42,7	51,8

Při výuce soudobých dějin využívá naprostá většina učitelů základních i středních škol metody výkladu a vysvětlování, v menší míře je zařazována projektová tematická výuka a nejméně využívanou metodou jsou domácí úlohy a úlohy pro samostatnou práci mimo výuku. Využívané metody a formy odpovídají Doporučení Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (dále i „MŠMT“) k výuce dějin 20. století. Tento dokument vznikl s ohledem na zvláštní povahu moderních a soudobých dějin, které pracují s živou historickou pamětí, s příběhy žijících generací a s dosud nezpracovaným archivním materiálem, čímž kladou mimořádné nároky na nestrannost a vyváženost výuky. Reaguje rovněž na veřejnou poptávku orientovat se v naší současnosti, k čemuž je nutně zapotřebí vzdělávat se v soudobých dějinách. Dokument je průběžně aktualizován.

Graf č. 4 Podíl učitelů, kteří při výuce soudobých dějin využívají Doporučení MŠMT k výuce dějin 20. století uvedená v Souboru pedagogicko-organizačních informací⁵ (v %)

Doporučení MŠMT k výuce dějin 20. století pro školní rok 2015–2016 využívá při výuce soudobých dějin mírně nadpoloviční podíl učitelů v základních i středních školách.

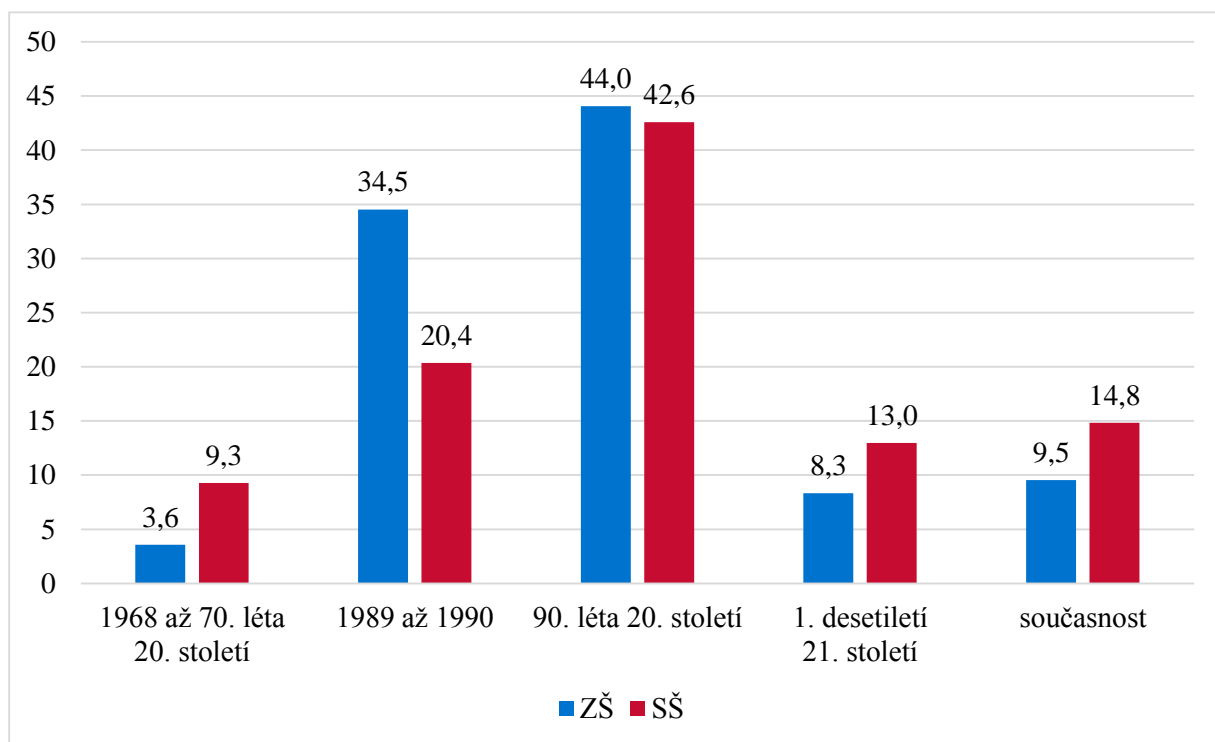
⁵ Soubor pedagogicko-organizačních informací pro mateřské školy, základní školy, střední školy, konzervatoře, vyšší odborné školy, základní umělecké školy, jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky a školská zařízení na školní rok 2015/2016 čj. MSMT-4387/2015-2.

Tabulka č. 11 Počet vyučovacích hodin věnovaný soudobým dějinám v jedné třídě (kde se podle ŠVP vyučují soudobé dějiny) za jeden školní rok – podíl učitelů (v %)

Počet vyučovacích hodin	ZŠ	SŠ
0–10	8,2	9,6
11–20	22,4	26,9
21–30	37,6	32,7
31–40	25,9	21,2
více než 40	5,9	9,6
Průměr	28,1	30,0

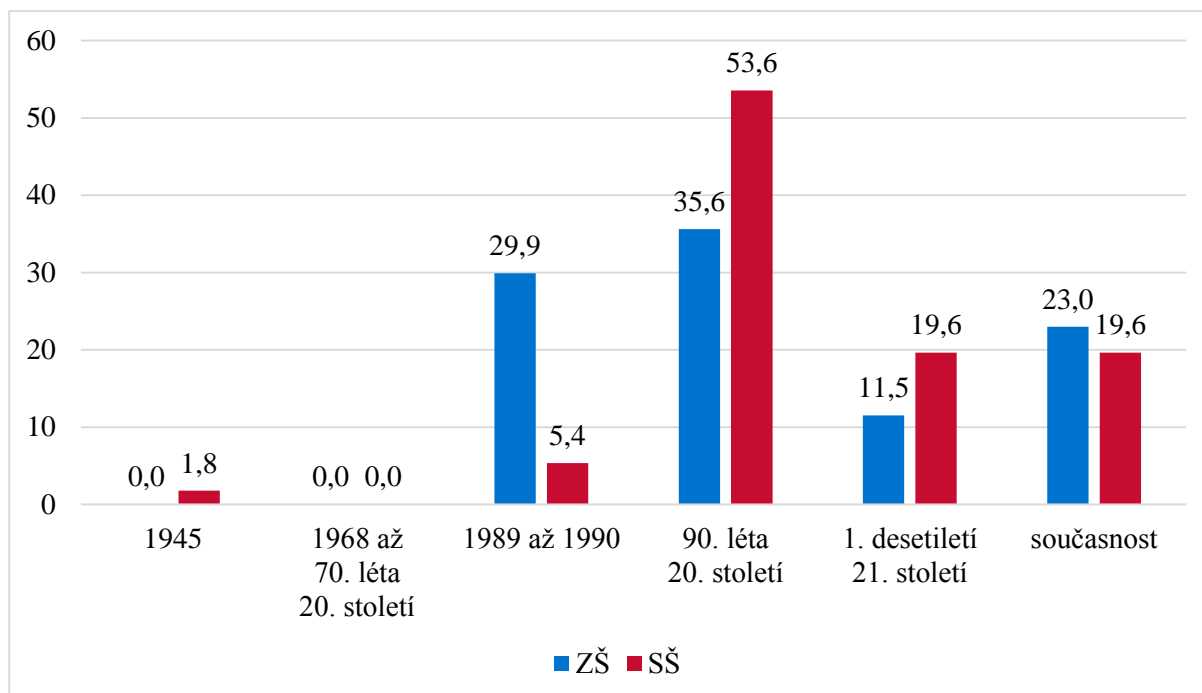
Počet vyučovacích hodin věnovaný soudobým dějinám v jednom ročníku, do kterého podle ŠVP výuka soudobých dějin patří, se mezi základními a středními školami příliš neodlišuje.

Graf č. 5 K jakému období (případně roku) soudobých dějin dospějete v závěrečném ročníku vzdělávání v předmětu dějepisu? – podíl učitelů (v %)

Ve výuce soudobých dějin dospějí učitelé dějepisu nejčastěji do 90. let 20. století, do současnosti dovede výuku soudobých dějin necelých 15 % učitelů středních škol a 9,5 % učitelů základních škol.

Graf č. 6 Do jakého období (případně roku) by podle Vás měla být dovedena výuka soudobých dějin ve škole Vašeho typu? – podíl učitelů (v %)

Z nabízených variant si většina učitelů myslí, že výuka soudobých dějin by měla být dovedena do 90. let 20. století. Vzhledem k tomu, že v RVP není pevně určeno, jakým rokem má končit výuka dějepisu, ukončují učitelé výuku dějepisu k různému období, které mají vymezeno ve vlastním školním vzdělávacím programu.

Při porovnání reálného stavu a preferovaného stavu (do jakého období by měla být dovedena výuka soudobých dějin) vyplývá, že učitelé by rádi dovedli výuku ve větší míře do 21. století. Důvodem, proč se nedaří dovést výuku do období, které by se co nejvíce blížilo současnosti, může být zejména nedostatečné vymezení soudobých dějin v RVP a následně v příslušném školním vzdělávacím programu. Záleží na dohodě učitelů společenskovedních předmětů v rámci konkrétní školy, k jakému roku bude dovedena výuka soudobých dějin (např. výuka bude dovedena do vzniku České republiky a současná témata budou probírána v rámci občanské výuky). Dalším důvodem může být malá časová dotace vyhrazená na soudobé dějiny v učebním plánu.

Ačkoliv z Doporučení MŠMT k výuce dějin 20. století vyplývá, že by součástí výuky mělo být také období let 1991–2009, ve kterém by měl být kladen důraz na vývoj v postkomunistických zemích, na evropskou integraci a transatlantickou spolupráci, podle grafu č. 5 se tímto doporučením neřídí přibližně 38 % učitelů základních škol a necelých 30 % učitelů středních škol, kteří ukončují výuku dějepisu nejpozději v 70. letech, resp. v roce 1990.

4.2.3 Další vzdělávání pedagogických pracovníků (DVPP) v oblasti výuky soudobých dějin

Vzhledem k šíři a různým pohledům na soudobé dějiny je důležité, aby se učitelé dějepisu pravidelně účastnili dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků zaměřeného na tuto oblast.

Ve školním roce 2014/2015 se dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků zaměřeného na soudobé dějiny zúčastnila více než polovina učitelů dějepisu (54,9 % učitelů základních škol a 50,9 % učitelů středních škol).

Tabulka č. 12 Účast ve vzdělávacích programech zaměřených na soudobé dějiny ve školním roce 2014/2015 – podíl učitelů (v %)⁶

Typy vzdělávacích programů	ZŠ	SŠ
jednorázový seminář (maximálně jeden den)	84,0	58,6
jednorázový webinář nebo e-learningový kurz (distanční vzdělávání)	6,0	13,8
vícedenní jednorázový seminář (např. letní škola)	12,0	20,7
dlouhodobý webinář nebo e-learningový kurz (distanční vzdělávání – více než jedna lekce nebo přednáška)	8,0	0,0
více seminářů v průběhu školního roku	8,0	6,9

Ze vzdělávacích programů zaměřených na soudobé dějiny ve školním roce 2014/2015 se učitelé nejčastěji zúčastnili jednorázových seminářů v délce maximálně jednoho dne. Dlouhodobých webinářů či e-learningových kurzů a více seminářů v průběhu školního roku se zúčastnil pouze nízký podíl učitelů.

Tabulka č. 13 Počet hodin DVPP zaměřeného na témata soudobých dějin, které absolvovali učitelé ve školním roce 2014/2015 – podíl učitelů (v %)⁷

Počet hodin	ZŠ	SŠ
1–2	6,8	8,0
3–4	15,9	20,0
5–6	31,8	20,0
7–10	22,7	28,0
11–20	18,2	16,0
více než 20	4,5	8,0
průměr (počet hodin)	9,2	10,3

Počet hodin DVPP zaměřeného na témata soudobých dějin, které učitelé dějepisu ve školním roce 2014/2015 absolvovali, byl v případě základních i středních škol obdobný.

Tabulka č. 14 Preferovaný typ DVPP – podíl učitelů (v %)

Typ DVPP	ZŠ	SŠ
jednorázová jednodenní vzdělávací akce	64,4	59,6
jednorázová vícedenní vzdělávací akce	5,7	15,4
dlouhodobá vzdělávací akce (min. 2 semináře v průběhu školního roku)	29,9	25,0

Většina učitelů základních a středních škol by v rámci DVPP preferovala jednorázovou jednodenní vzdělávací akci. Upřednostnění jednodenních akcí je však vázáno zejména na organizační možnosti škol, z pohledu vhodnosti je takto koncipované vzdělávání v rozporu s pohledem učitelů na nezbytnost širší mezipředmětové spolupráce (viz tabulka č. 8).

⁶ Podíl se vztahuje k učitelům, kteří se zúčastnili DVPP zaměřeného na soudobé dějiny.

⁷ Podíl se vztahuje k učitelům, kteří se zúčastnili DVPP zaměřeného na soudobé dějiny.

Tabulka č. 15 Co nejvíce postrádají učitelé pro zlepšování výuky soudobých dějin ve školách?
– podíl učitelů (v %)

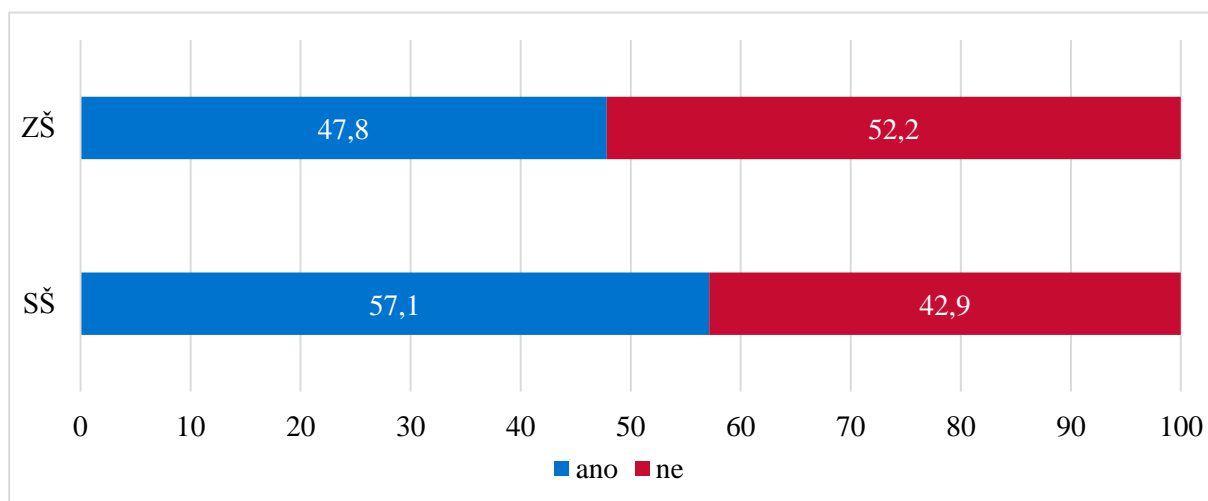
	ZŠ	SŠ
výukové materiály	23,5	18,9
nedostatek hodin pro výuku	52,9	77,4
akce v rámci DVPP	17,6	13,2
podporu vedení školy	2,4	3,8
spolupráce s kolegy ve škole	3,5	3,8
zájem žáků o vyučovanou problematiku	40,0	32,1
jiná možnost	8,2	1,9

Pro zlepšování výuky soudobých dějin ve školách postrádají učitelé v největší míře čas. Nedostatek hodin může také souviset s nevhodně rozvrženým učebním plánem dějepisného učiva. Druhým největším nedostatkem je nízký zájem žáků o výuku soudobých dějin jako celku (z odpovědí žáků vyplývá, že preferují jen některá témata, která považují za zajímavá). Pozitivní je, že učitelé mají při výuce soudobých dějin téměř vždy podporu vedení školy a funkční spolupráci s kolegy.

4.2.4 Projektová a tematická výuka

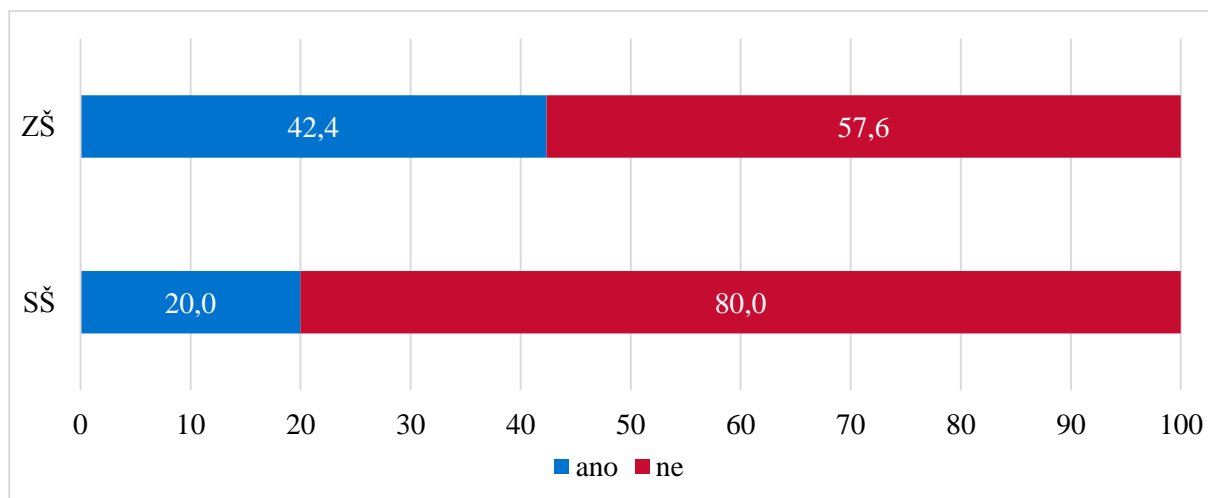
Témata soudobých dějin jsou velmi vhodná pro projektovou výuku. Česká školní inspekce zjišťovala, zda učitelé projektovou výuku v oblasti soudobých dějin realizují a zda se věnují také dlouhodobým projektům. Dále bylo zjišťováno, v jakých jiných vzdělávacích oblastech či předmětech jsou témata soudobých dějin vyučována.

Graf č. 7 Škola realizuje projektovou výuku v oblasti soudobých dějin – podíl škol (v %)

Projektová výuka v oblasti soudobých dějin je realizována častěji ve středních školách než v základních školách.

Graf č. 8 Účast s alespoň jednou třídou na projektu zaměřeného na soudobé dějiny (žáci na něm pracovali déle než týden) ve školním roce 2014/2015 – podíl učitelů (v %)

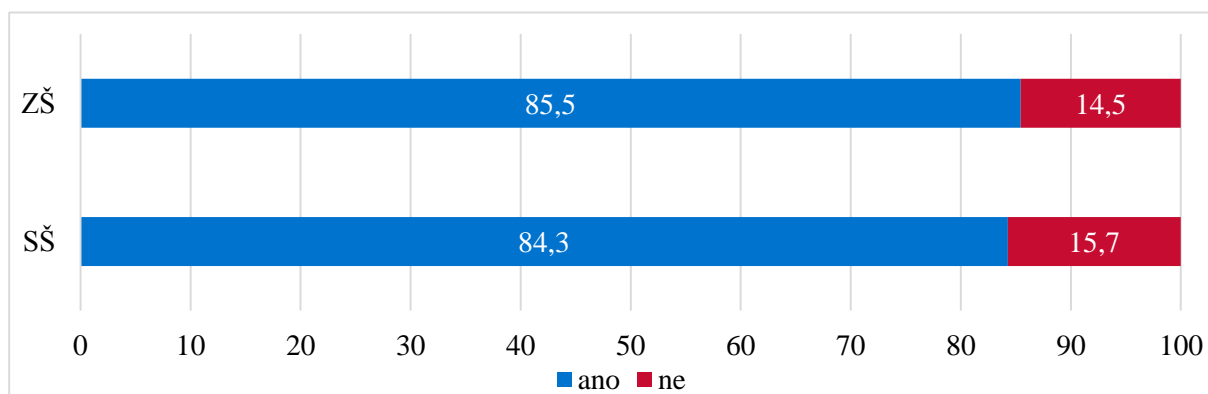
Naopak účast alespoň jedné třídy na projektu delším než týden zaměřeném na soudobé dějiny ve školním roce 2014/2015 uvedli ve větší míře učitelé ze základních škol.

Tabulka č. 16 Organizace projektu – podíl učitelů (v %)⁸

Kdo organizoval tento projekt?	ZŠ	SŠ
projekt jsem připravil/a a realizoval/a sám/a	63,9	45,5
jednalo se o školní projekt, který připravilo více pedagogů	22,2	45,5
jednalo se o projekt organizovaný nebo spoluorganizovaný externím subjektem	30,6	9,1

V základních školách i středních školách si většina učitelů připravila a realizovala dlouhodobý projekt sama, v případě středoškolských učitelů pak často ve spolupráci s dalšími pedagogy. Přes 30 % učitelů základních škol realizovalo projekt ve spolupráci s nějakým externím subjektem (nejčastěji šlo o organizace Člověk v tísni a Post Bellum). Naopak s externisty projekty tvořilo jen 9,1 % středoškolských učitelů.

Graf č. 9 Jsou ve Vaší škole soudobé dějiny vyučovány i v jiných vzdělávacích oblastech? – podíl učitelů (v %)

⁸ Podíl se vztahuje k učitelům, kteří realizují dlouhodobých projektů zaměřených na soudobé dějiny nebo se jich účastní.

Naprostá většina učitelů základních i středních škol tvrdí, že v jejich školách jsou soudobé dějiny vyučovány i v jiných vzdělávacích oblastech či předmětech.

Tabulka č. 17 Výuka soudobých dějin v jiných vzdělávacích předmětech – podíl učitelů (v %)

Předmět	ZŠ	SŠ
občanská výchova/základy společenských věd	69,3	67,4
český jazyk	48,0	37,0
zeměpis	26,7	37,0
hudební výchova	10,7	2,2
výtvarná výchova	5,3	4,3
cizí jazyk	4,0	17,4
jiné předměty	4,0	2,2
etická výchova	2,7	0,0
výchova ke zdraví	2,7	0,0
tělesná výchova	1,3	0,0
odborné předměty	1,3	15,2
společenskovední seminář	0,0	13,0
ICT	0,0	4,3
globální výchova	0,0	2,2

V jiných předmětech než v dějepisu se žáci seznamují především s kontextovými informacemi a souvisejícími reáliemi, které doplňují učivo dějepisu a umožňují komplexnější pohled na nedávnou historii. Kromě dějepisu jsou žáci seznamováni se soudobými dějinami nejčastěji v občanské výchově či základech společenských věd, poměrně často jsou témata soudobých dějin promítána také do výuky češtiny nebo zeměpisu.

4.2.5 Údaje o učitelích

Česká školní inspekce zjišťovala také údaje o učitelích dějepisu (pohlaví, vystudovaný obor, délka praxe ve výuce dějepisu).

Na základních školách tvoří 70,5 % pedagogů dějepisu ženy, na středních školách je pedagogů-mužů výrazně více (42,9 % učitelů dějepisu tvoří muži).

Tabulka č. 18 Vystudovaný obor – podíl učitelů (v %)

Obor	ZŠ	SŠ
učitelství dějepisu pro ZŠ	36,3	8,8
učitelství dějepisu pro SŠ	9,9	47,4
učitelství dějepisu pro ZŠ a SŠ	33,0	40,4
odborná historie (neučitelský obor)	5,5	7,0
nevystudoval/a jsem učitelství dějepisu ani odbornou historii, přesto však dějepis vyučuji	14,3	1,8
jiný obor	8,8	3,5

Znepokojující je více než 14% podíl učitelů na základních školách, kteří nevystudovali učitelství dějepisu ani odbornou historii, přesto však dějepis vyučují.

Tabulka č. 19 Délka praxe ve výuce dějepisu – podíl učitelů (v %)

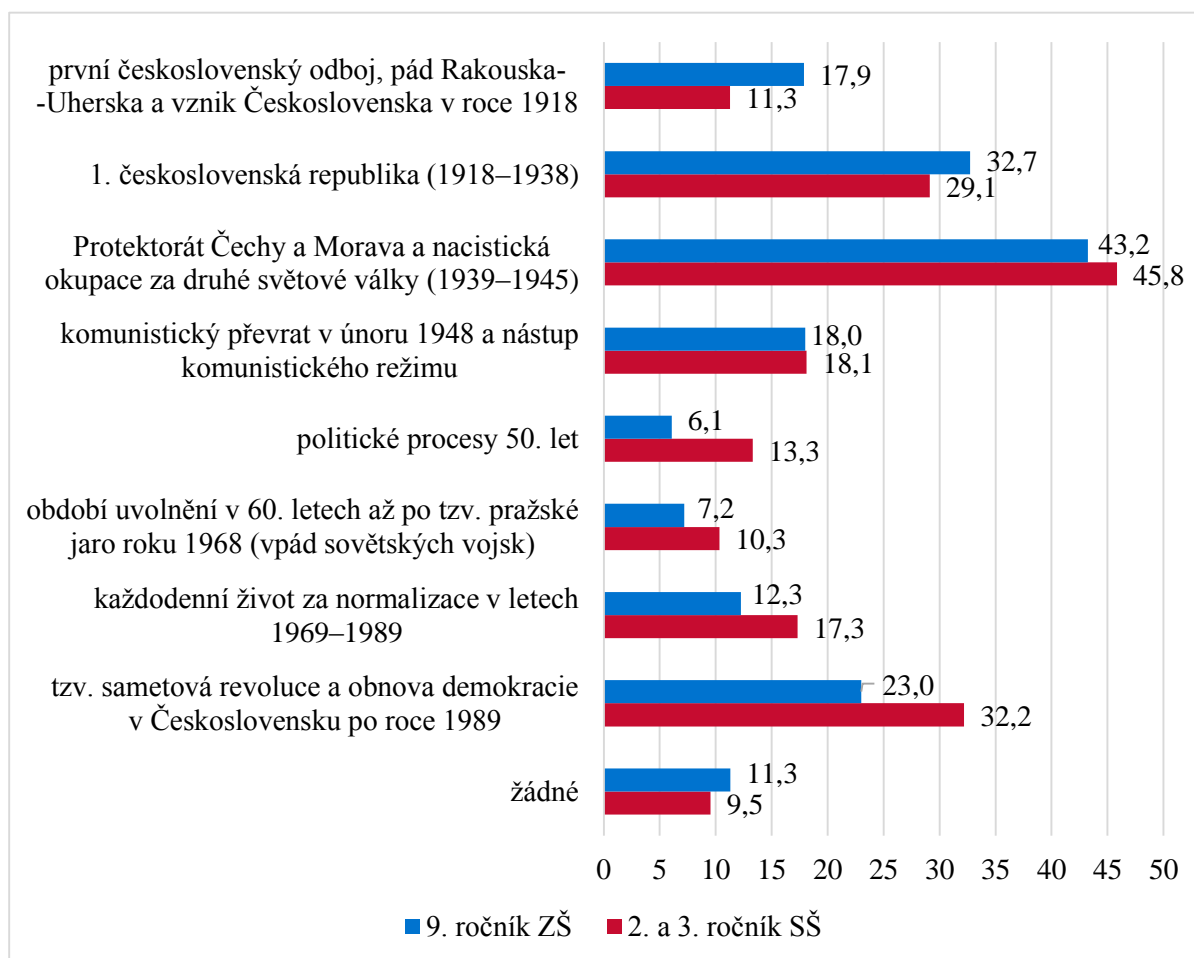
Jaká je délka Vaší praxe ve výuce dějepisu?	ZŠ	SŠ
do 1 roku	1,1	1,8
2–5 let	14,3	19,3
6–10 let	18,7	15,8
11–20 let	24,2	31,6
více než 20 let	41,8	31,6

Ze srovnání délky pedagogické praxe učitelů dějepisu a učitelů všech předmětů vyplývá, že dějepis vyučují častěji učitelé s kratší pedagogickou praxí, tedy spíše mladší učitelé.

4.3 Výuka soudobých dějin z pohledu žáků

Žáci měli v rámci inspekční činnosti zhodnotit výuku soudobých dějin. Česká školní inspekce zjišťovala, která témata československých, českých a obecných dějin 20. století žáky nejvíce zajímají a v jakých jiných předmětech než v dějepisu se žáci seznámili s tématy soudobých dějin. Dále bylo zjišťováno, zda si žáci myslí, že by výuka dějin po roce 1945 mohla být prezentována zajímavějším způsobem, a jaké formy výuky by žáci pro zkvalitnění výuky dějin po roce 1945 uvítali.

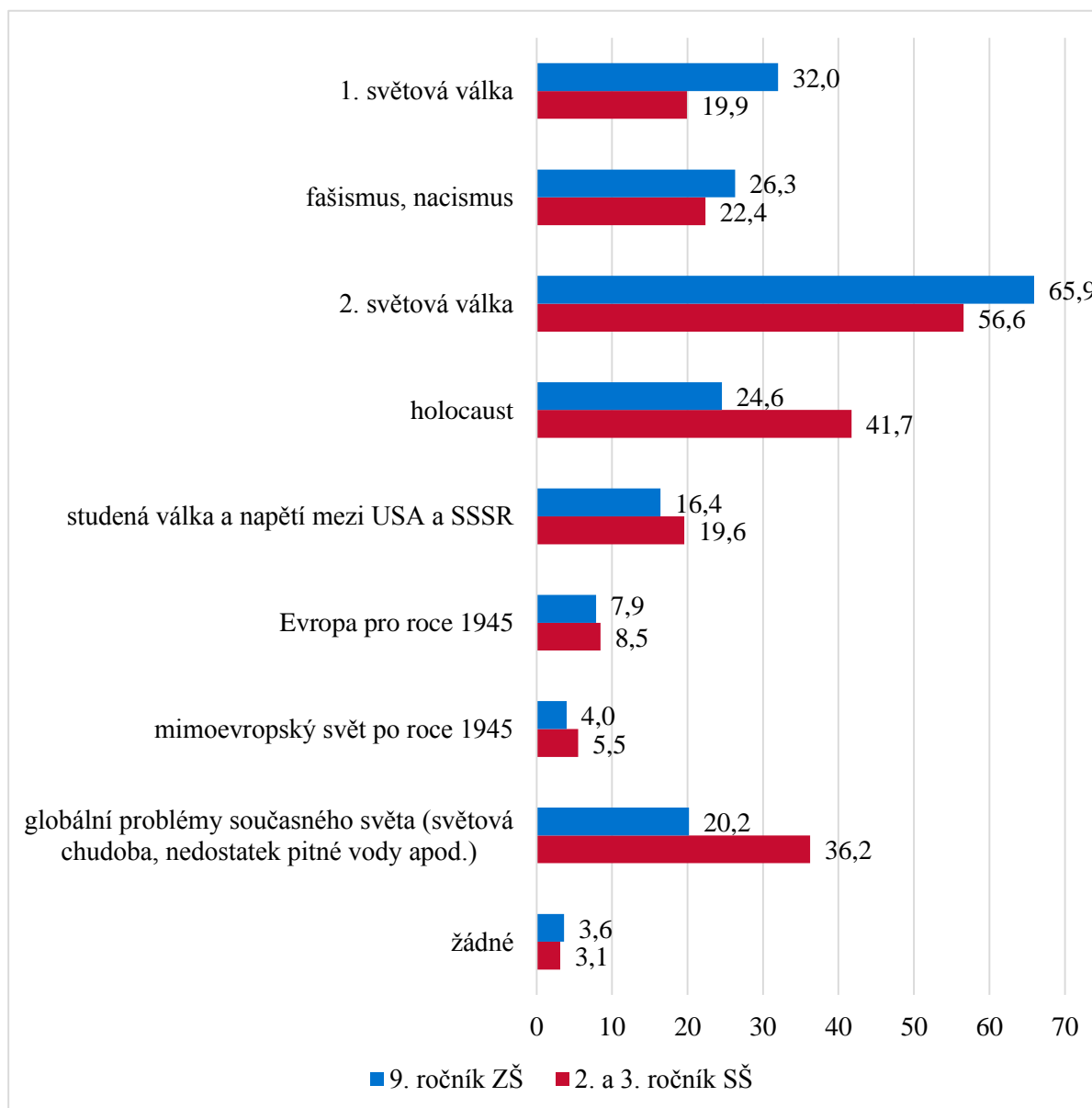
Graf č. 10 Témata z československých a českých dějin 20. století, která nejvíce zajímají žáky – podíl žáků (v %)

Z československých dějin 20. století zajímá žáky základních a středních škol v největší míře období Protektorátu Čechy a Morava a nacistické okupace za druhé světové války (1939–1945), méně oblíbená jsou témata spojená s komunistickým režimem jako politické procesy 50. let (proces s Miladou Horákovou, generálem Heliodorem Píkou, proces s funkcionáři KSČ, např. s Rudolfem Slánským), období uvolnění v 60. letech až po tzv. pražské jaro roku 1968 (vpád sovětských vojsk) a každodenní život za normalizace v letech 1969–1989. Častěji se o tato témata zajímají žáci na středních školách.

Celkově lze shrnout, že žáci ze základních škol více tíhnou k předválečnému období, zatímco žáky ze středních škol ve větší míře zajímá poválečná doba až do konce 20. století. Vyšší zájem středoškolských žáků o naše a světové dějiny posledních 70 let souvisí s jejich vzrůstajícím věkem a se skutečností, že mladí lidé ve středoškolském věku se přirozeně začínají více zajímat o současnou společnost a její aktuální problémy (včetně jejího nedávného vývoje), protože se blíží doba, kdy se do této společnosti začnou aktivně začleňovat.

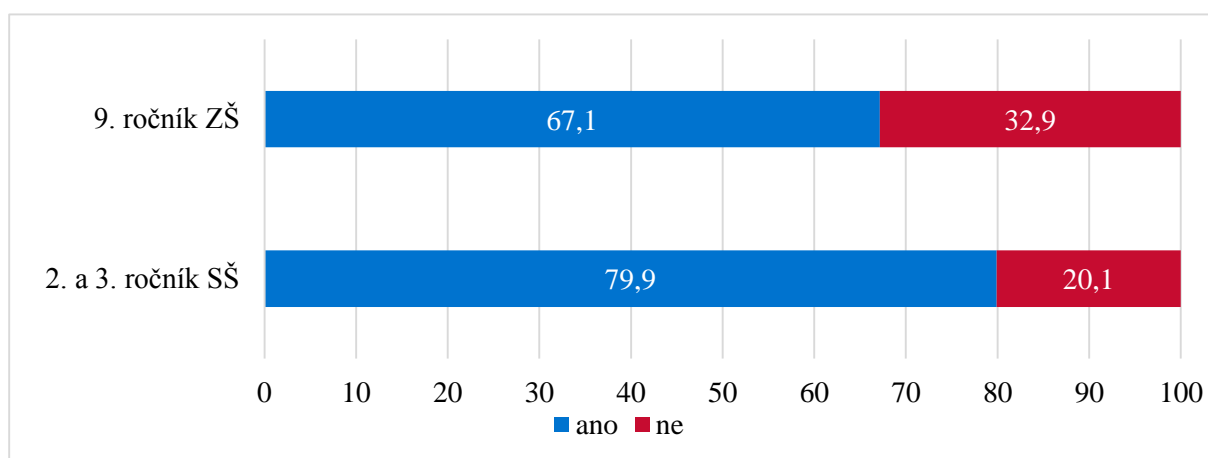
Graf č. 11 Témata z obecných dějin 20. století, která nejvíce zajímají žáky – podíl žáků (v %)

V obecných (světových) dějinách 20. století projevují žáci největší zájem o období druhé světové války. Oblíbenost druhé světové války u žáků koresponduje i se zájmem celé společnosti o toto období, které je mimo jiné také nejčastějším tématem odborných historických knih ve 20. století. Další politická témata jako Evropa a mimoevropský svět po roce 1945 jsou zajímavá již pro menší podíl žáků. Žádné z témat obecných dějin 20. století nezajímá přibližně 3,5 % žáků.

Podobně jako u československých dějin, tak i u obecných dějin 20. století platí, že žáky ze základních škol zajímají období před druhou světovou válkou a žáky ze středních škol poválečná období, zejména globální problémy současného světa.

Graf č. 12 Seznámení se soudobými dějinami i v jiných předmětech než v dějepisu – podíl žáků (v %)

Většina žáků se seznámila se soudobými dějinami (dějinami po roce 1945) i v jiných předmětech než v dějepisu.

Tabulka č. 20 Předměty (kromě dějepisu), ve kterých se žáci seznámili se soudobými dějinami – podíl žáků (v %)⁹

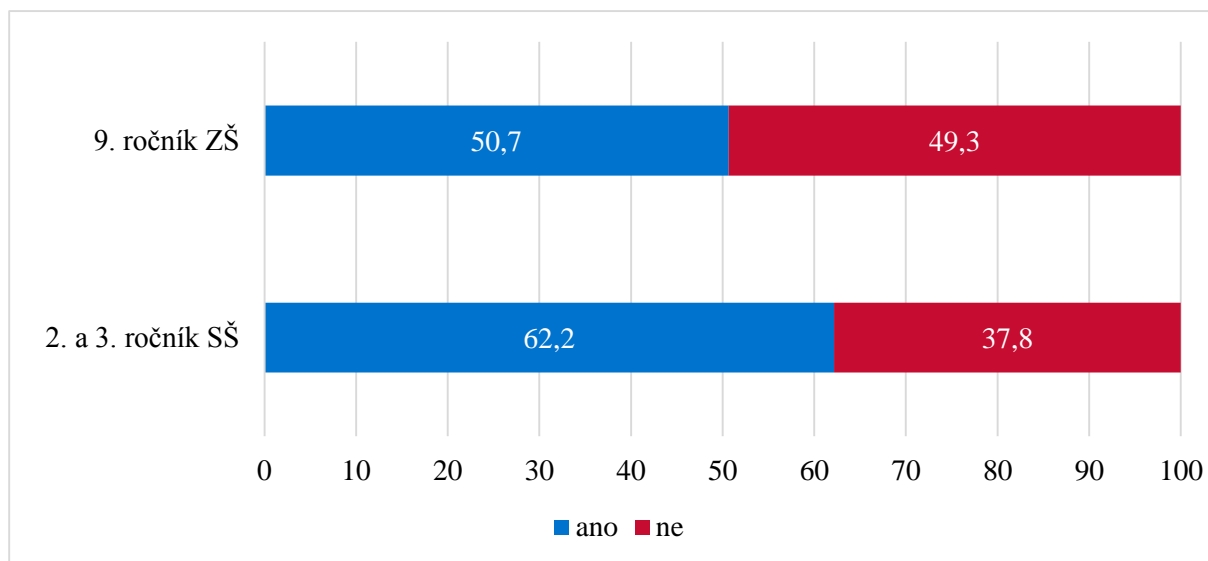
Předměty	9. ročník ZŠ	2. a 3. ročník SŠ
český jazyk	68,1	82,8
občanská výchova/základy společenských věd	42,3	53,1
zeměpis	43,6	38,7
výtvarná výchova	7,6	11,3
hudební výchova	22,6	9,0
jiný předmět	3,5	4,5

Žáci základních i středních škol shodně uváděli, že nejvíce byli kromě dějepisu se soudobými dějinami seznamováni v českém jazyce, dále pak v občanské výchově/základech společenských věd a v zeměpisu.

Zatímco žáci uvedli, že se s výukou soudobých dějin mimo dějepis nejčastěji seznámili v českém jazyce, tak učitelé dějepisu se nejčastěji domnívají, že žáci jsou se soudobými dějinami nejčastěji seznamováni v občanské výchově či základech společenských věd. Důvodem může být to, že žáci vnímají více emocionálně než učitelé, a proto si pamatují spíše literární ukázky týkající se soudobých dějin než faktografické informace z hodin občanské výchovy.

⁹ Podíl se vztahuje k žákům, kteří se seznámili se soudobými dějinami i v jiných předmětech než v dějepisu.

Graf č. 13 Domníváš se, že by výuka dějin po roce 1945 měla být prezentována zajímavějším způsobem? – podíl žáků (v %)

Nejčastějšími metodami při výuce soudobých dějin jsou dle zjištění České školní inspekce výklad a vysvětlování, množství žáků základních i středních škol se domnívá, že by výuka dějin po roce 1945 měla být prezentována zajímavějším způsobem. Níže jsou uvedeny návrhy žáků pro zkvalitnění výuky soudobých dějin.

Tabulka č. 21 Metody výuky pro zkvalitnění výuky soudobých dějin, jejichž větší využití by uvítali žáci (v %)

Metody výuky	9. ročník ZŠ	2. a 3. ročník SŠ
besedy s pamětníky	26,5	43,8
diskuzní fóra	10,1	14,8
tvůrčí projekty	22,0	22,4
práce s informacemi (odborná literatura, beletrie, internet atd.)	10,8	13,2
řešení problémových témat se spolužáky	16,3	22,2
exkurze	58,9	68,2
návštěvy muzeí	40,1	38,3
prezentace filmových dokumentů	54,3	61,2
jiné	1,6	1,1

Žáci by tedy chtěli, aby kromě výkladu byly zařazovány do výuky ve větší míře i zajímavější a aktivizující formy výuky. Z metod výuky pro zkvalitnění výuky soudobých dějin by žáci nejčastěji uvítali exkurze a prezentace filmových dokumentů.

Preference žáků do určité míry odpovídají zařazovaným metodám a formám dle výpovědi učitelů. Upřednostňované besedy, exkurze a návštěvy muzeí využívá nadpoloviční většina učitelů základních i středních škol (podrobněji tabulka č. 10). V menší míře oproti skutečně využívaným metodám by žáci chtěli diskuzní fóra a řešení problémových úloh, což poukazuje na pasivnější přístup žáků k výuce soudobých dějin.

4.4 Výuka soudobých dějin v hospitovaných hodinách

V rámci inspekční činnosti uskutečnili inspekční pracovníci České školní inspekce také 174 hospitací v základních školách a 84 hospitací ve středních školách. Hospitace byly prováděny v hodinách dějepisu, v nichž byla právě probírána témata soudobých dějin. Hodnocení bylo zaměřeno na faktory vzdělávání ovlivňující kvalitu a atraktivitu výuky. Česká školní inspekce v těchto hodinách hodnotila zejména přístup učitelů dějepisu k obsahu výuky a ke vzdělávacím cílům, organizaci výuky včetně míry aktivního zapojování žáků a využívání vhodných pomůcek, materiálů a didaktické techniky a poskytování formativní zpětné vazby.

Obsah výuky

Více než 90 % učitelů mělo pro hospitovanou hodinu stanoven vzdělávací cíl. V necelých 60 % hodin byl vzdělávací cíl důsledně odvozen ze školního vzdělávacího programu, ve více než 40 % hodin odrážel zvolený vzdělávací cíl především znalosti žáků získané v předchozí výuce. V základních školách tvořila vědomostní složka obsahu vzdělávacího cíle 65 %, dovednostní složka 13 %. Naproti tomu ve středních školách byla více zastoupena vědomostní složka (70 %) na úkor posilování dovedností (7 %). Postojová složka vzdělávacího cíle představovala v obou stupních vzdělávání necelou čtvrtinu. Obsah vzdělávacího cíle v 70 % hodin vhodně navazoval na reálné situace známé žákům z každodenního života. Stanovený vzdělávací cíl byl splněn v 98 % hodin základních i středních škol.

Organizace výuky

Ve více než čtyřech pětinach hospitovaných hodin (86 % v ZŠ a 81 % v SŠ) byly účelně využity učební pomůcky, výukové počítačové programy nebo jiné vhodné doplňující materiály. Didaktická technika byla účelně použita v 70 % hodin základních i středních škol, přičemž v 10 % hodin s touto technikou pracovali aktivně žáci. Více než 90 % hodin (92 % v ZŠ a 95 % v SŠ) bylo dobře pedagogicky a organizačně zvládnuto. Přibližně 10 % hodin však bylo hodnoceno jako málo přínosných, s nízkým dopadem výuky na žáky.

Žáci v hodinách soudobých dějin

V 93 % hodin v základních i středních školách byl zaznamenán zájem žáků o výuku. Prostor pro iniciativu a aktivitu žáků byl větší v hodinách vyučovaných na základních školách (86 % hodin) oproti středním školám (77 %). Kritické myšlení žáků bylo rozvíjeno a uplatňováno v 85 % hodin na základních a 72 % hodin na středních školách. Tyto rozdíly korespondují s více zastoupenou dovednostní složkou vzdělávání v základních školách. Negativním zjištěním je skutečnost, že 26 % učitelů základních a 33 % učitelů středních škol neposkytlo v průběhu hodiny žákům žádnou zpětnou vazbu, případně byla zpětná vazba jen velmi nedostatečná.

5 Závěr

Silné stránky

Ve výuce dějepisu a soudobých dějin naprostá většina učitelů dějepisu učí žáky vyhledávat, zpracovávat a vyhodnocovat informace, obhajovat vlastní názor žáků a vést dialog pomocí argumentovaných úsudků. Dále učí žáky oddělovat výklad historie od propagandy a mýtů a utvářet jejich historické vědomí. Téměř všichni učitelé dějepisu se domnívají, že soudobé dějiny je třeba probírat i v jiných předmětech a využívat spolupráci s učiteli jiných předmětů

(český jazyk, občanská nauka/základy společenských věd). Činnost předmětové komise učitelů dějepisu či společenskovědních předmětů je zpravidla funkční.

Při výuce soudobých dějin využívají učitelé široké spektrum metod a forem. Kromě nejčastěji využívaného výkladu a vysvětlování používají i metody, které ve větší míře zapojují žáky do výuky (řízená diskuze, skupinová a kooperativní výuka, samostatná práce žáků, besedy a exkurze). Velmi vhodné je využívání různých výukových materiálů, nejčastěji jde o dokumentární filmy, učebnice, fotografie, dobové a současné hrané filmy, metodické materiály vlastní či od jiných subjektů a odborné publikace. Využití různých materiálů obohacuje výuku a aktivizuje myšlení žáků. Učitelé využívají nejčastěji výukové materiály z produkce Ústavu pro studium totalitních režimů, organizace Člověk v tísni, Památníku Terežín, Národního institutu dalšího vzdělávání, Židovského muzea, Památníku Lidice a vysokoškolských pracovišť.

Výuka soudobých dějin je nejčastěji dovedena do 90. let 20. století, což je jistý posun oproti výuce před 10–15 lety. Postupně se zvyšuje podíl učitelů, kteří dovedou výuku soudobých dějin do 1. desetiletí 21. století nebo až do současnosti.

Slabé stránky

Pro kvalitnější výuku dějepisu by bylo žádoucí, aby se zvýšil podíl učitelů s aprobací na dějepis. Nyní působí v základních školách necelých 28 % učitelů a ve středních školách 11 % učitelů, kteří dějepis (učitelství dějepisu nebo odbornou historii) na vysoké škole nestudovali.

Při výuce soudobých dějin by měli učitelé klást větší důraz na využívání Doporučení MŠMT k výuce dějin 20. století, toto doporučení využívá pouze mírně nadpoloviční podíl učitelů.

Pro zvyšování kvality výuky soudobých dějin učitelé nejvíce postrádají dostatečný počet hodin, často se objevuje také nízký zájem žáků a nedostatek výukových materiálů v některých školách.

Polovina žáků základních škol a tři pětiny středoškolských žáků požaduje prezentovat výuku dějin po roce 1945 zajímavějším způsobem, než se děje doposud. Žáci by si pro zkvalitnění výuky soudobých dějin přáli také častější exkurze, prezentace filmových dokumentů, besedy s pamětníky nebo návštěvy muzeí.

Ostatní zjištění

- Pro žáky 9. ročníků základních škol i 2. a 3. ročníků středních škol je nejzajímavějším obdobím dějin doba od první světové války do konce druhé světové války.
- Žáci ze základních i středních škol si při výuce dějin osvojí zejména fakta o české a světové historii a lépe porozumí současné situaci ve světě.
- Z československých dějin 20. století zajímá žáky v největší míře Protektorát Čechy a Morava, nacistická okupace za druhé světové války a období první československé republiky.
- Z obecných (světových) dějin 20. století mají žáci největší zájem o období druhé světové války.
- V období jednoho školního roku věnují učitelé výuce soudobých dějin v průměru 28,1 hodin na základních školách a 30 hodin na středních školách.
- Ze vzdělávacích programů zaměřených na soudobé dějiny se učitelé ve školním roce 2014/2015 nejčastěji zúčastnili jednorázových jednodenních seminářů.
- Materiály z produkce Asociace učitelů dějepisu při výuce využívá jen malý podíl učitelů.

- Projektová výuka v oblasti soudobých dějin je realizována častěji ve středních školách než v základních školách, naopak dlouhodobé projekty (delší než týden) jsou častější v základních školách.
- Preference jednodenních vzdělávacích akcí DVPP ze strany učitelů odráží spíše organizační možnosti škol než faktickou vhodnost jednodenního vzdělávání (naopak jednodenní vzdělávání je v rozporu s pojetím mezipředmětové spolupráce, kterou v rámci výuky soudobých dějin učitelé preferují).

6 Doporučení

S ohledem na výše představené výsledky inspekční činnosti Česká školní inspekce doporučuje:

- Podrobněji konkretizovat očekávané výstupy týkající se výuky soudobých dějin v rámcových vzdělávacích programech.
- Dbát na lepší časové rozvržení učebního plánu dějepisného učiva.
- Pro zvýšení atraktivity výuky soudobých dějin dávat větší prostor zážitkové pedagogice (např. vyučovat soudobé dějiny mimo prostory školy přímo v památnících, muzeích apod.), dále pak řízené diskuzi, skupinové a kooperativní výuce, exkurzím, besedám, aktivizujícím výukovým metodám a projektové výuce.
- Ve větší míře využívat projekty vytvořené externími subjekty (Post Bellum, Ústav pro studium totalitních režimů, Člověk v tísni apod.).
- Ve větší míře využívat Doporučení MŠMT k výuce dějin 20. století v jeho aktuální podobě.
- Podporovat DVPP zaměřené na soudobé dějiny.